

Pirkanmaan hyvinvointialueen vammaisneuvoston kannanotto vammaisten henkilöiden asumispalvelujen hankintaan ja niiden etenemiseen

Tausta asialle

Pirkanmaan hyvinvointialueen vammaisneuvoston 5.6.2024 esityslistalla oli 57§ ”vammaisten henkilöiden asumispalvelujen hankinnan valmistelun ja asumispalvelujen tuotantotapa-analyysin esittely”. Hyvinvointialue on kilpailuttamassa vammaisten henkilöiden asumispalvelut vuoden 2024 aikana. Asumispalvelujen hankinta sisältää tuetun asumisen, yhteisöllisen asumisen, ympärivuorokautisen palveluasumisen, asumisvalmennuksen sekä vammaisten lasten ympärivuorokautisen palveluasumisen palvelut. Kilpailutuksella varmennetaan palvelujen saatavuutta ja yhtenäistetään laatuvaatimuksia koko Pirkanmaan laajuisesti. Hankinnan valmistelusta ja kilpailuttamisesta on tehty käynnistämispäätös Pirkanmaan hyvinvointialueen aluehallituksessa 6.5.2024. Hankinnan asiakirjat on tarkoitus valmistella kevään aikana ja tarjouspyyntö julkaistaan tavoitteellisesti elokuussa 2024.

Asumispalvelujen hankinnan esittelyssä vammaisneuvoston kokouksessa 5.6 todettiin, että hankinnan valmistelun työryhmä muodostuu Pirhan vammaispalvelujen asumispalveluiden, vammaissosiaalityön sekä vaativien erityispalveluiden; lasten, nuorten ja perheiden palveluiden, strategisen hankinnan palveluhankinnan ja Tuomi Logistiikka Oy:n kokoonpanosta. Vammaisten asumispalvelujen tuotantotapa-analyysissa yhtenä osiona on tarkastelu, millainen on eri palvelujen tuottamisen nykytila eri asiakasryhmien ja tuotantotapojen näkökulmasta. Tuotantotapoja tullaan vertailemaan kustannusten, laadun ja riskien arvioinneilla sekä täydentäen näitä muun tietopohjan avulla.

Vammaisneuvoston havainnot

Vammaisneuvosto toteaa, että hankinnan valmisteluaineiston perusteella asiakasnäkökulma ei näy kokonaisuudessa riittävällä tavalla. Hankinnan lähtökohtana on, että palvelujen on vastattava asiakkaiden tarpeisiin. Valmistelutyöryhmän kokoonpanoa ja esitettyjä toimenpiteitä ajatellen asiakkaiden näkökulman ja tarpeiden esille tuomisen vaade ei täyty. Työryhmiin tarvitaan myös vammaisneuvoston asiantuntijuutta ja asiakkaiden kokemusten nostoa taustaksi valmistelulle. Hankittaville palveluille asetettuihin tavoitteisiin on kirjattu, että ”palveluissa huomioidaan asiakkaan itsemääräämisoikeus, mielipiteet, etu, yksilölliset tarpeet sekä toiveet. Palvelut tukevat ja edistävät vammaisen henkilön osallisuutta yhteisössä ja yhteiskunnassa sekä hänelle merkityksellisten ihmissuhteiden ja sosiaalisen verkoston ylläpitämistä.” Asiakasosallisuuteen liittyvän lainsäädännön sekä YK:n vammaisten henkilöiden yleissopimuksen noudattaminen edellyttävät, että myös valmis-teilla olevaan asumispalvelujen hankintaan liitetään asiakasnäkökulma jo alkuvaiheessa.

Vammaisneuvoston lausunto asumisen palveluverkkoselvitykseen tulee ottaa huomioon asumispalvelujen hankinnassa. Neuvoston näkemys on, että tällä hetkellä Pirha ei tuota omana palvelunaan riittävästi vammaisten asumispalveluja eikä ulkopuolisilla asumispalvelujen hankinnoillakaan ole pystytty vastaamaan hyvinvointialueen strategiakärkien mukaisesti vammaisten asumisen tarpeisiin, oikea-aikaisesti ja tarpeiden mukaisesti. Asumisjonossa on kehitysvammaisia, joista osa on jo aikuisia ja odottanut vuosia asumispaikkaa hyvinvointialueelle. Asumispalveluhankkeita on peruuntunut eikä pieniä asumisyksikköpaikkoja ole saatu riittävästi vaativampien kehitysvammaisten asumistarpeisiin. Lisäksi omasta tuotannosta on poistumassa 17 asumispaikkaa, jotka eivät täytä soteri-rekisterin vaatimuksia.

Vammaisneuvosto nostaa esille seuraavia yksityiskohtia huomioitavaksi hankinnan valmistelussa:

- Asumispalvelujen yksi tärkeä laatutekijä on osallisuusarviointi; miten osallistumisen mahdollisuudet ja -tavat toteutuvat asumispalveluyksiköissä.
- Virikkeellisyys ja turvallisuus on huomioitava myös aikuisten vammaisten kohdalla, ikä- ja kehitystaso huomioiden yksilöllisten tarpeiden mukaisena.
- Palveluntuottajilta tulee edellyttää vaihtoehtoisten kommunikaatiomuotojen osaamista sekä erilaisten aistivammojen huomioimista palveluja järjestettäessä.
- Hankinnan laatukriteerissä on huomioitava henkilöstön osaaminen, sen ylläpitäminen sekä henkilöstön pysyvyys.
- Toimintakykymittaristo RAI ID tulee käyttöön julkisissa asumispalveluissa asiakkaan hoidon suunnittelun ja seurannan pohjaksi. Vammaispalveluissa on todettu, että RAI ID:n käyttö tullaan hankinnassa edellyttämään myös yksityisiltä tuottajilta. Neuvosto katsoo, että RAI:n toimintakykyarviointi on palvelutarpeiden näkökulmasta suositeltavaa tehdä vammaisille henkilöille jo siinä vaiheessa, kun he ovat hakeutumassa asumispalvelujen piiriin koskien myös yksityisen palveluntuottajan asumispalveluja sekä tarkistettava asumispalvelun aikana säännöllisesti. Vammaisten ja ikäihmisten elämänpiiri on monin tavoin erilainen. Vammaispalvelujen henkilöstöä tulee kouluttaa RAI-arvioinnin käyttöön, jotta sitä osataan soveltaa juuri vammaisten henkilöiden arjessa ja arvioitavan henkilön omia näkemyksiä kunnioittaen.
- Asumispalvelujen hankinnoissa tulisi huomioida myös asumisyksiköiden talotekniset tekijät sekä rakennusten ja palvelujen esteettömyys ja saavutettavuus.
- Asuntojen sijainti voi olla merkittävä laatutekijä asiakkaiden näkökulmasta; miten asuinyksiköiden ympäristöön sijoittuu palveluja ja miten ne ovat kulkuyhteyksienkin osalta asukkaille itsenäisesti saavutettavissa.
- Asumispalvelujen hankinnassa tulee huomioida yhdenvertaisuusvaltuutetun suositukset vammaisten palveluiden tuottamiseen sekä yhdenvertaisuusvaltuutetun vammaisten kuljetuspalvelujen hankintoihin liittyvät suositukset (12 suositusta) asumisasioihin soveltuvilta osin.
- Yhdenvertaisuusvaltuutettu on ottanut kantaa myös vammaisten ihmisten osallistumiseen itseään koskevien palveluiden järjestämiseen ja hankintaan. Hyvinvointialueen on YK:n vammaisyleissopimuksen mukaan osallistettava vammaiset henkilöt heitä koskevaan päätöksentekoon. Osallistamisvelvoite kattaa kaiken, mikä koskee suoraan tai välillisesti

vammaisia henkilöitä. Osallistamisvelvoite edellyttää järjestelmällistä, avointa ja oikea-aikaista vammaisten henkilöiden ja heitä edustavien järjestöjen osallistamista. Oikea-aikainen osallistaminen tarkoittaa, että jo hankintapäätöksiä valmisteltaessa vammaiset henkilöt osallistuvat päätöksentekoon esimerkiksi käyttäjäkyselyiden avulla, paikallisten ja alueellisten vammaisjärjestöjen kanssa keskustelemalla ja vammaisneuvostoja kuulemalla. Osallistamisvelvoite ei rajoitu vain hankintapäätöksen valmisteluvaiheeseen, vaan palvelujen toteutumisen arvioinnin ja seurannan tulisi olla jatkuvaa ja palvelujen käyttäjien kokemukset toteutuneesta palvelutasosta tulee huomioida riittävällä ja vaikuttavalla tavalla.

- Asumispalvelujen tuotantotapa-analyysin yhteydessä on tärkeää tarkastella laatutekijöinä mahdollisia palveluntuottajien toimintaa koskeneita muistutuksia ja kanteluita.
- Tuotantotapa-analyysin yhteyteen tarvitaan myös asumispalvelujen tarvekatsaus.
- Asiakaspalautetta on kerättävä riittävän ajoissa, jotta tiedot tulevat aidosti huomioiduksi tuotantotapa-analyysissä.
- Asumispalvelujen asiakasraateja tulee kuulla oikea-aikaisesti ennen palvelujen hankintaa.

Vammaisneuvoston kannanotto

Asumispalvelujen hankinnoissa tulee ottaa huomioon neuvoston esittämät huomiot, YK vammaisten oikeuksien sopimus ja asumisartikla 19. Lisäksi tulee ottaa huomioon valmistelussa olevat strategiat, ohjelmat (VAPA2035, VAMPO) ja uusi vammaispalvelulainsäädäntö sekä yhdenvertaisuusvaltuutetun suositukset vammaisten palveluista koskien hyvinvointialueita. Vammaisneuvosto tulee asianosaisena ottaa osalliseksi hankintavalmistelun ja tuotantotapa-analyysin niihin vaiheisiin, jotka asiakkaiden näkökulmasta koskevat asumispalvelujen laatua ja riskitekijöitä. Vammaisneuvoston tulee saada lausua kantansa myös lopulliseen hankintaesitykseen ja kilpailuskriteereihin.

12.6.2024 Pirkanmaan hyvinvointialueen vammaisneuvosto

